

Anna Jagiełło-Szostak*

Reakcje państw Bałkanów Zachodnich na objęcie urzędu prezydenta Stanów Zjednoczonych przez Joe Bidena

Wybory prezydenckie w USA i wygrana kandydata Partii Demokratycznej Joe Bidena będą miały znaczenie dla działań podejmowanych wobec Bałkanów Zachodnich. Spodziewany jest powrót USA jako gracza nie dzielącego państwa świata i rywalizującego z Unią Europejską, a rozwiązującego trudne kwestie przy jednoczesnym akcentowaniu wartości demokratycznych i współpracy gospodarczej. Jednak pomimo mocnego zaangażowania USA w rozwiązanie sporu kosowsko-serbskiego, Bałkany Zachodnie nie stanowią priorytetu dla administracji J. Bidena. Oczekiwania państw WB6 wobec nowego prezydenta określić można jako „prezydenturę nadziei” (najmniej w kontekście Serbii) i szansę na przyciągnięcie większego zainteresowania USA tym obszarem.

Uwarunkowania. Nowy prezydent ma znaczące doświadczenie dyplomatyczne i wielokrotnie od lat 90. XX w. odwiedzał region WB6. Tym samym relacje USA i WB6 będą zapewne rozwijać się wokół klasycznych tematów, takich jak: przestrzeganie wartości demokratycznych, budowanie państwowości i rozwój współpracy regionalnej, relacji bilateralnych, relacji z aktorami międzynarodowymi, dalsza stabilizacja Bałkanów oraz reformy wewnętrzne państw bałkańskich. Ponadto współpraca na linii USA i UE może przyczynić się do szybszego rozwiązania kwestii dyskusyjnych, do których należą: wpłynięcie na dialog między Kosowem a Serbią czy zminimalizowanie wpływów Rosji, Chin, Turcji oraz przyspieszenie postępów państw WB6 na drodze do UE i – w mniejszym stopniu – do NATO.

Relacje USA z państwami WB6. W swoich przedwyborczych wypowiedziach kandydat demokratów akcentował wizję relacji zwłaszcza z BiH, Kosowem i Albanią. J. Biden już w latach 90. XX w. poparł interwencję USA i NATO w BiH oraz Kosowie i wskazywał, że brak działań społeczności międzynarodowej spowodowałby jeszcze gorsze skutki. Wieloetniczna Bośnia i Hercegowina zmagają się z problemami wewnętrznymi i nie jest w pełni funkcjonującym państwem ze względu np. na podziały etnopolityczne. Dodatkowo według Freedom House państwa WB6 uznane zostały za częściowo wolne, a ich demokracje określane są jako reżimy hybrydowe lub w trakcie tranzycji. W ostatnich latach USA nie były zaangażowane w BiH, oddając pierwszeństwo UE. Zarówno reformy wewnętrzne, jak i wsparcie międzynarodowe to kwestie kluczowe dla dalszej stabilizacji państwa. Dlatego też w BiH widoczna jest nadzieja na współpracę z USA, a także rewizję porozumienia z Dayton. Ponadto USA może zależeć na minimalizowaniu wpływów Turcji i Rosji na obszarze BiH. Minister spraw zagranicznych Bośni i Hercegowiny Bisera Turković, gratulując Bidenowi zwycięstwa, powiedziała, że „nadchodzi nowy świt”.

Relacje Kosowa i USA należą do najlepszych wśród państw regionu, co jest wynikiem wsparcia Prisztiny od lat 90. XX w. (w tym interwencji NATO w 1999 r.). Rząd Kosowa niewątpliwie będzie oczekiwał pomocy w normalizacji stosunków z Serbią oraz w procesie uznania Kosowa na arenie międzynarodowej. Porozumienie o normalizacji relacji ekonomicznych między Serbią, Kosowem a USA, podpisane we wrześniu 2020 w Waszyngtonie przy zaangażowaniu administracji D. Trumpa, postrzegane było jako propagandowe działanie byłego prezydenta. Strona serbska wyraziła zadowolenie z dwustronnej umowy i głównie akcentowała jej wymiar ekonomiczny. Strona kosowska wskazała, iż porozumienie jest korzystne i stanowi dopełnienie dialogu z UE. Po wygranej J. Bidena premier Avdullah Hoti oświadczył, że czeka na kontynuację współpracy i umacnianie przyjaźni z USA. Nie bez znaczenia jest także liczna diaspora albańska zamieszkująca USA, którą były premier Kosowa Albin Kurti mobilizował do oddania głosu na J. Bidena, wskazując, że amerykański polityk jest zwolennikiem Albańczyków na Bałkanach. Można się także spodziewać przeglądu umów podpisanych między Kosowem i Serbią za kadencji D. Trumpa, co postulowała pełniąca obowiązki prezydent Vjosa Osmani po wyborze J. Bidena.

Relacje serbsko-amerykańskie nie należą do łatwych. Joe Biden Serbię odwiedził w 2009 i 2016 r. Zaznaczał wówczas, że USA wspierają ją w dążeniach do UE. Podczas drugiej wizyty złożył kondolencje osobom, które straciły bliskich podczas bombardowania NATO w 1999 r. Po ogłoszeniu wyników wyborów prezydent A. Vučić zaakcentował, iż dla Serbii byłoby lepiej, gdyby wygrał D. Trump, jednak wspominał także o kształtowaniu dobrych relacji z nowym prezydentem. Z jednej strony podejście takie przełożyć się może na polepszenie relacji (np. gospodarczych) z USA, ale nie wpłynie na skłonienie Serbii do uznania niezależności Kosowa. Zaznaczyć należy, że rząd serbski próbuje równoważyć wpływy aktorów zewnętrznych i utrzymuje bardzo dobre stosunki z Rosją, Chinami, a także Turcją. Z drugiej zaś strony administracja Bidena może nalegać na rozstrzygnięcie kwestii podpalenia ambasady USA w 2008 r. podczas protestów w Belgradzie oraz sprawy śmierci braci Bytyqi (Amerykanów albańskiego pochodzenia)¹.

W ostatnich latach relacje Czarnogóry i Macedonii Północnej z USA były zdominowane przez kwestię przystępowania obu państw do NATO (odpowiednio w 2017 i 2020 r.), co nie podobało się Rosji. Albania przystąpiła już w 2009 r., a Serbia od 2006 r. bierze udział w programie Partnerstwo dla Pokoju. Stosunki USA i Czarnogóry są określane jako przyjacielskie. Po wygranej J. Bidena prezydent Milo Djukanović podkreślił wieloletnie i bardzo dobre relacje obu państw oraz wskazał na korzyści ze współpracy bilateralnej i transatlantyckiej. Ponadto zaakcentował „zwycięstwo demokratycznego świata” oraz owocną i wieloletnią przyjaźń. Na wzajemne relacje z USA wpływ ma także sytuacja wewnętrzna w Czarnogórze, oscylująca pomiędzy poparciem akcesji do UE (otwarte wszystkie rozdziały) a wpływami z Serbii, Serbskiej Cerkwi Prawosławnej i Rosji.

Prezydent Macedonii Północnej Stevo Pendarovski, gratulując prezydentowi elektowi, podkreślił, że oczekuje kontynuacji strategicznego partnerstwa między Macedonią Północną a Stanami Zjednoczonymi, oraz wyraził nadzieję, że USA ponownie potwierdzą swoją globalną rolę w ochronie wspólnych wartości: pokoju, bezpieczeństwa i demokracji. Dla Macedonii Północnej – po podpisaniu porozumienia z Grecją w 2018 r. i wejściu do NATO – wygrana Bidena może być postrzegana jako kolejny czynnik, który przyczyni się do szybszej integracji z UE. Zwłaszcza że UE wyraziła zgodę na rozpoczęcie rozmów akcesyjnych z Macedonią Północną (także Albanią) w marcu 2020 r. Spór historyczny między Macedonią Północną a Bułgarią spowodował jednak, że władze w Sofii na razie sprzeciwiają się rozpoczęciu negocjacji.

W podobnym tonie wypowiedział się prezydent Albanii Ilir Meta, gratulując zwycięstwa J. Bidenowi. Podkreślił też szczególne więzi i partnerstwo strategiczne między Albanią i Stanami Zjednoczonymi. Spodziewać się można, że wzajemne relacje będą oscylowały wokół umacniania sojuszu euroatlantyckiego oraz pomocy USA w reformach wewnętrznych dotyczących demokracji, praworządności czy przezwyciężania korupcji. Zarówno Albania, jak i Kosowo najwyraźniej akcentują przyjaźń z USA poprzez symboliczne ukazywanie wdzięczności za pomoc podczas konfliktu serbsko-kosowskiego, a także stawianie pomników i nadawanie ulicom nazw amerykańskich przywódców (np. w Prisztinie znajduje się pomnik i bulwar Billa Clintona oraz popiersie Madeleine Albright, droga krajowa Gjilan–Ferizaj nosi imię Josepha Robinette’a „Beau” Bidena III, z kolei w Fushë-Krujë znajduje się statua George’a W. Busha).

Wnioski i prognozy. Według badań Międzynarodowego Instytutu Republikańskiego (IRI) z czerwca 2020 r., 94% ankietowanych w Kosowie wskazało Stany Zjednoczone jako najważniejszego partnera gospodarczego, z kolei w Serbii – tylko 13%. Podobnie większość badanych w Kosowie, Macedonii Północnej i Czarnogórze uważa Stany Zjednoczone za najważniejszego partnera politycznego. W Bośni i Hercegowinie oraz Serbii poparcie jest niższe i wynosi odpowiednio 29% i 15%².

¹ M. Stojanović, *Serbia Must Quiz Officials over US Albanians' Murders: UN Rapporteur*, balkaninsight.com, 27.08.2020, <https://balkaninsight.com/2020/08/27/serbia-must-quiz-officials-over-us-albanians-murders-un-rapporteur/> [19.01.2020]; The Bytyqi Case – Crime and Secret, http://www.b92.net/specijal/bitici_eng/ [19.01.2021].

² International Republican Institute, *Western Balkans Polls show strong support for EU*, iri.org, 2.06.2020, <https://www.iri.org/resource/western-balkans-poll-shows-strong-support-eu> [19.01.2021].

Wydaje się, że unormowanie relacji serbsko-kosowskich jest najważniejszą kwestią, która może utrwalić interesy amerykańskie na obszarze WB6, a jednocześnie przyczynić się do przyspieszenia procesu integracji państw regionu z UE. Można też oczekiwać, że USA pozostawią kwestię dialogu Belgrad–Prisztina w gestii UE.

Zarówno same USA, jak i w tandemie z UE, postrzegane są jako przeciwwaga dla szerzenia się wpływów politycznych i wojskowych ze strony Rosji, gospodarczych ze strony Chin, jak również dla starań politycznych Turcji na Bałkanach Zachodnich. Niezdecydowana postawa UE w kwestii przyjęcia WB6 do swojego grona będzie nasilała rywalizację wymienionych mocarstw w regionie. Może ponadto przyczyniać się do wzrostu napięć w relacjach serbsko-kosowskich.

Działania administracji J. Bidena w odniesieniu do regionu WB6 będą zapewne koncentrować się na dalszej stabilizacji i demokratyzacji regionu oraz na zakończeniu konfliktów regionalnych. Jednak w pierwszej kolejności współpraca z USA uzależniona będzie od postępów państw bałkańskich w przeprowadzaniu reform wewnętrznych.

Opinie wyrażone w publikacji prezentują wyłącznie poglądy autora i nie mogą być utożsamiane ze stanowiskiem Instytutu Europy Środkowej.

* **Dr Anna Jagiełło-Szostak** – autorka komentarza gościnnego, Instytut Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet Wrocławski.